

بررسی انگیزه‌های انتشار آثار علمی توسط کتابداران

علی منصور^۱

میترا پشوتنی زاده^۲

نورالله کرمی^۳

چکیده

شناخت عوامل مؤثر و مشوق و حتی بازدارنده فعالیت‌های علمی کتابداران، در برنامه‌ریزی برای ارتقای شناخت جامعه از حرفه کتابداری و افزایش تولیدات علمی کتابداران مفید است. نتایج کاربردی این پژوهش‌ها به ارتقای همه جانبه حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی و در نتیجه سهم شدن در توسعه پایدار کشور منجر می‌شود. هدف این پژوهش، شناسایی عوامل انگیزشی تألیف و ترجمه و به طور کلی فعالیت‌های علمی و پژوهشی کتابداران ایرانی است که با ابزار پرسشنامه از نویسندگان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی جمع‌آوری و شناسایی شده است. نتایج پژوهش نشان داد، از میان عوامل مورد بررسی در تأثیرگذاری در تألیف، عوامل غیر مادی بیشترین تأثیر را داشته و مشوق‌های اصلی ایجاد انگیزه در کتابداران برای تألیف یا ترجمه به شمار می‌آیند. کلیدواژه‌ها: انگیزه نگارش، عوامل مؤثر بر انتشارات، عوامل مادی، عوامل معنوی، کتابداری و اطلاع‌رسانی.

۱. کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز mansooria@gmail.com

۲. کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شهید چمران pashootanizade@gmail.com

۳. کارشناس ارشد مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری شیراز karaminus@gmail.com

مقدمه

نویسندگان و پژوهشگران اغلب تمایل دارند نتیجه تحقیقات، اندیشه‌ها و نظرهای خود را در قالب مقاله یا کتاب منتشر کنند؛ اما انگیزه اشاعه اندیشه و نتیجه تحقیقات، تنها عامل مؤثر در فعالیتهای علمی افراد نیست. یافته‌های پژوهشی بیانگر آن است که بین میزان انتشار و عوامل مختلف از جمله عوامل مادی، اجتماعی، امکانات و حرفه و تخصص، رابطه‌ای معنادار وجود دارد (نصراللهی، ۱۳۸۰). ارتقای موقعیت اجتماعی و شغلی افراد در نتیجه تألیف و کسب درآمد، از جمله مواردی است که در بررسی عوامل مؤثر بر تولیدات علمی یک فرد مد نظر قرار می‌گیرد. از طرف دیگر، عوامل مؤثر در ارتقای جایگاه اجتماعی و حرفه شخص در نتیجه افزایش میزان اثرات تولید شده توسط تک تک افراد فعال در یک حرفه مؤثر است. «حرّی» (۱۳۸۰، ۵) معتقد است «نوشتن» سهمی در دیگران در اندیشه‌ها و آرای نویسنده است و عوامل مختلفی از جمله کسب دانش و معرفت دینی، تبدیل دانش شخصی به دانش اجتماعی، شخصی کردن دانش به خاطر بیم سرقت افکار، تنازع بقا برای حفظ شغل و یا ارتقا به مراتب بالاتر علمی، در نوشتن و انتشار آموخته‌ها و داشته‌های ذهنی دخالت دارد.

«بیگدلی» (۱۳۸۳) بر این گمان است که عوامل مختلفی از جمله مسائل اجتماعی، فرهنگی و مالی بر میزان انگیزه افراد در نوشتن تأثیرگذار است. در مراکز دانشگاهی، آمادگی نداشتن علمی برخی از استادان، ارائه مدارک همتراز بدون زحمت زیاد، مشکلات معیشتی دانشجویان، نگرش کلان مسئولان به پژوهش و نظام آموزشی بیمار، باعث کاهش انگیزه افراد برای مطالعه و تحقیق شده است؛ هر چند نباید از سلیقه‌ها و نظام پژوهشی کشور نیز در ترغیب یا بازدارندگی انجام تحقیقات و نشر آثار غافل شد. یافته‌های پژوهشی نشان داده است نظام پژوهشی کشور نقش مهم و عمده‌ای در ترغیب افراد به انجام تحقیقات و پژوهش و نشر آثار ایفا می‌کند (آبیلی، ۱۳۷۷). این عوامل در مورد متخصصان و پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز مصداق دارد.

هر چند به طور معمول امر پژوهش به اعضای هیئت علمی و دانشگاهیان منتسب می‌شود، امروزه متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی شاغل غیر دانشگاهی، اشتیاق بیشتری به برقراری ارتباط و مطرح ساختن خود در نوشته‌ها و مشاهده نام خود در آثار چاپی و به طور کلی ارضای نیاز، توجه به خود و مطرح شدن در پیرامون حرفه دارند. بنابراین، جز در برخی موارد استثنایی که کتابداران و اطلاع‌رسانان دارای وضعیت هیئت علمی هستند، نوشتن به ارضای شخصی مربوط می‌شود تا یک الزام برای پیشرفت حرفه‌ای (جان لور، ۱۳۷۹، ۱۷۳).

«رابرت استیوارت» در کنفرانس نشر و نویسندگی برای کتابداران دلایل نوشتن کتابداران را در قالب پرسش ارائه می‌کند. وی بیان می‌دارد که حقوق، مقام و پیشرفتهای شغلی است که سبب می‌شود تا کتابدار به نوشتن بپردازد یا دلایل دیگری چون شوق تألیف، نیاز به تألیف برای پیشرفت در حرفه و تخصص، میل به نتیجه‌گیری و تحقیق، تمایل به گفتگو با مخاطبان بیشتر، احساس مسئولیت برای نوشتن، لزوم نشان دادن تمایز میان مقاله‌های تحقیقی و عادی در این میان تأثیرگذار است. وی معتقد است تنها داشتن وقت کافی لازمه نوشتن نیست، بلکه چه بسا نوشتن از ندانستن روش نوشتن یا بی‌علاقگی بر می‌خیزد (گزارش کنفرانس نشر و نویسندگی برای کتابداران، ۲۵۳۶=۱۳۵۶).

شناخت عوامل مؤثر و مشوق فعالیت‌های علمی کتابداران، می‌تواند در برنامه‌ریزی برای ارتقای شناخت جامعه از حرفه کتابداری و افزایش تولیدات علمی کتابداران مفید باشد. در نهایت، نتایج کاربردی این پژوهشها به ارتقای همه جانبه حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی منجر می‌شود و کتابداران سهمین شدن در توسعه پایدار کشور را تجربه خواهند کرد. «شرا» (۱۹۶۴) معتقد است «حرفه‌ای که می‌خواهد خود را بشناسد و آینده را پیش بینی کند و یا به گفته دنیس گابور آینده را بسازد، باید پشتیبان و مجری پژوهشهای سازنده باشد» (نقل در پاول، ۱۳۸۵، ۸).

هدف و اهمیت تحقیق

هدف این پژوهش، شناسایی عوامل انگیزشی تألیف و ترجمه و به‌طور کلی فعالیتهای علمی و پژوهشی کتابداران ایرانی است. پژوهش حاضر درصدد است به پرسشهایی از قبیل اینکه چه عواملی باعث ایجاد رغبت و تشویق متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی برای نوشتن و خلق اثر شده است، پاسخ دهد. با شناسایی عوامل و انگیزه‌های مؤثر در کمیت و کیفیت فعالیتهای علمی نظیر تألیف و ترجمه، امکان ارتقای و تقویت عوامل مؤثر و برنامه‌ریزی در راستای کاهش میزان تأثیر عوامل بازدارنده وجود دارد که در نهایت به انجام پژوهشهای مفید در راستای آسیب‌شناسی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، تعیین مسیر صحیح اطلاع‌رسانی، سهولت در شناساندن فعالیتها و اقدامهای حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی با زبان علمی به مسئولان، ایجاد ارزش افزوده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و جلوگیری از دوباره‌کاریها، منجر خواهد شد.

پیشینه پژوهش

پژوهشهایی که در ارتباط با بررسی و شناسایی علل و عوامل مشوق یا بازدارنده فعالیتهای علمی انجام گرفته‌اند، مشکلات فردی (سهرابی، ۱۳۷۲)، عوامل اقتصادی، سازمانی و اداری، تجهیزاتی، اجتماعی، حرفه‌ای (شمسائی گلسفیدی، ۱۳۷۳)، تأمین هزینه (آزاد، ۱۳۷۸) و عملکرد کتابخانه‌های دانشگاهی (پروین، ۱۳۷۷) را از عوامل بازدارنده در امر پژوهش و تولید آثار علمی دانسته‌اند.

«راولی»^۱ و «اسلک»^۲ (۲۰۰۰) در پژوهشی، عوامل مشوق در نوشتن را این‌گونه بیان می‌دارند: دانشجو بودن، استخراج مقاله از پایان‌نامه به علت ارزش پژوهشی پایان‌نامه، بیان عقاید شخصی - به علت اینکه امکان اشاعه عقاید و اندیشه‌های شخصی در حوزه کاری و بیان صحبت از طریق نوشته به راحتی امکان‌پذیر است، ارتقا و توسعه مهارتهای نوشتن و

1. Rowley.
2. Slack.

برقراری ارتباط، تکامل بخشیدن به دوره‌های آموزشی طی شده از طریق انتشار آثار و شناخته شدن برای متخصصان و مخاطبان از طریق نوشته‌ها.

«ملایی مقدم» (۱۳۷۹) عوامل مؤثر در نشر مقاله مستخرج از پایان‌نامه دوره تحصیلات تکمیلی را بررسی کرده است. نتایج پژوهش او نشان داد، استادان راهنما نقش عمده‌ای در تبدیل پایان‌نامه‌ها به مقاله‌ها دارند و وجود انگیزه‌های مادی و معنوی در دانشجویان، رعایت ضوابط مجله، افزایش توانایی علمی و ادبی نویسی دانشجویان و افزودن بر میزان عنوانهای مجله‌ها، در تبدیل پایان‌نامه به مقاله نقش مثبت دارد.

«نصراللهی» (۱۳۸۰) در پژوهشی با عنوان «عوامل بازدارنده و مشوق پژوهش کتابداران عضو هیئت علمی»، عوامل بازدارنده فعالیت‌های علمی کتابداران هیئت علمی را عوامل شخصی - اجتماعی، امکاناتی - تجهیزاتی، اقتصادی - مالی و حرفه‌ای - تخصصی بیان می‌دارد. همچنین، در این پژوهش بیان شده که بین سابقه خدمت و تأثیر عوامل بازدارنده رابطه‌ای معنادار ($p < 0/05$) وجود دارد؛ یعنی با اطمینان ۹۵٪ بیان شده است که افزایش سابقه خدمت، کاهش اثر عوامل بازدارنده را در پی دارد. از نتایج این پژوهش این است که بین سوابق فعالیت‌های علمی - پژوهشی و سه متغیر رتبه دانشگاهی، سابقه خدمت و سطح آموزشی گروه محل خدمت رابطه‌ای معنادار در سطح $p < 0/01$ وجود دارد. در همین رابطه، با اطمینان ۹۹٪ اعلام شده است با افزایش رتبه دانشگاهی، سابقه خدمت و سطح آموزشی گروه محل خدمت، فعالیت‌های علمی - پژوهشی نیز افزایش می‌یابد.

روش‌شناسی پژوهش

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، نویسندگان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشند. ۱۲۰ نفر از این نویسندگان که مقاله‌هایشان را در مجله‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی منتشر می‌کنند، به صورت تصادفی انتخاب شدند که پرسشنامه به نشانی آنها ارسال گردید. از این تعداد ۱۰۳ نفر (۸۵/۸۳٪) پرسشنامه را تکمیل کردند و فرستادند. این پژوهش از نوع کاربردی و با رویکردی توصیفی - تحلیلی و به روش پیمایشی انجام شده

است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌ای استفاده شد که ۱۸ عامل مؤثر در کمیّت و کیفیت تألیفات نویسندگان را بررسی می‌کرد. پس از جمع‌آوری، داده‌ها از طریق نرم افزارهای اکسل و SPSS (نسخه ۱۳) تحلیل شد. برای طراحی سؤالات از طرح لیکرت استفاده شده است. هر سؤال دارای ۵ گزینه «خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد» می‌باشد و به ترتیب با اختصاص اعداد ۱ تا ۵ به آنها، برای تعیین مهمترین عوامل تأثیرگذار بر تألیف توسط متخصصان و پژوهشگران کتابداری، از روش میانگین‌گیری استفاده شده است.

با توجه به ماهیت پژوهش حاضر، در این پژوهش از آمار توصیفی شامل فراوانی و درصد و همچنین آمار تحلیلی از جمله آزمون مجذور کای و ضریب همبستگی اسپیرمن، استفاده شده است.

برای تعیین روایی پرسشنامه، آن را بین ۱۵ نفر از متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی توزیع کرده و نظرات اصلاحی آنها در نسخه نهایی پرسشنامه اعمال شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه، پس از جمع‌آوری داده‌ها، ضریب آلفای کرونباخ آنها از طریق نرم افزار آماری SPSS محاسبه شد و عدد $0/818$ به دست آمد که گویای پایایی مطلوب است.

پرسشهای پژوهش

۱. گرایش حوزه موضوعی، زبان غالب برای تألیف، نوع ناشر برای انتشار آثار و انتخاب نوع نشریه‌ها کدام است؟
۲. از دیدگاه پاسخگویان کدام یک از عوامل مورد بررسی در پژوهش حاضر بیشترین تأثیر را در برانگیختن افراد برای فعالیتهای علمی داشته است؟
۳. بجز عوامل مورد بررسی در پژوهش حاضر، عوامل مؤثر از دیدگاه پاسخگویان کدام است؟
۴. آیا بین عوامل مشوق و متغیر تحصیلات، شغل و جنسیت رابطه‌ای وجود دارد؟

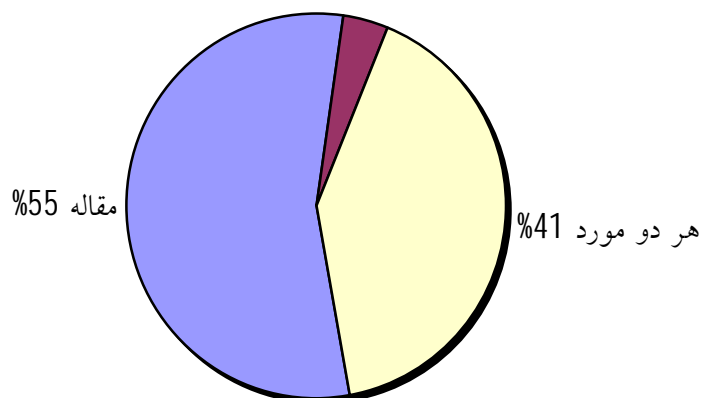
یافته‌های پژوهش

توصیف کلی

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد ۵۴ نفر پاسخگویان (۵۲/۴٪) مرد و ۴۹ نفر (۴۷/۶٪) زن بودند که از این تعداد ۳۶ نفر (۳۴/۹٪) عضو هیئت علمی، ۲۹ نفر (۲۸/۱٪) کتابدار، ۲۴ نفر (۲۳/۳٪) دانشجو و ۱۴ نفر (۱۳/۶٪) دارای مشاغل غیر از مشاغل ذکر شده از جمله کارشناس پژوهشی و مدیر سازمانهای غیردانشگاهی بودند.

نتایج بررسی داده‌های گردآوری شده در باره تنوع نوع تألیف و ترجمه پاسخگویان، بیانگر آن بود که ۵۴/۹٪ پاسخگویان فقط دارای تألیف یا ترجمه در قالب مقاله و ۳/۹٪ تنها دارای تألیف یا ترجمه به صورت کتاب هستند. ۴۱/۲٪ پاسخگویان اعلام داشته‌اند دارای تألیف یا ترجمه به هر دو شکل کتاب و مقاله هستند (نمودار شماره ۱).

کتاب ۴٪

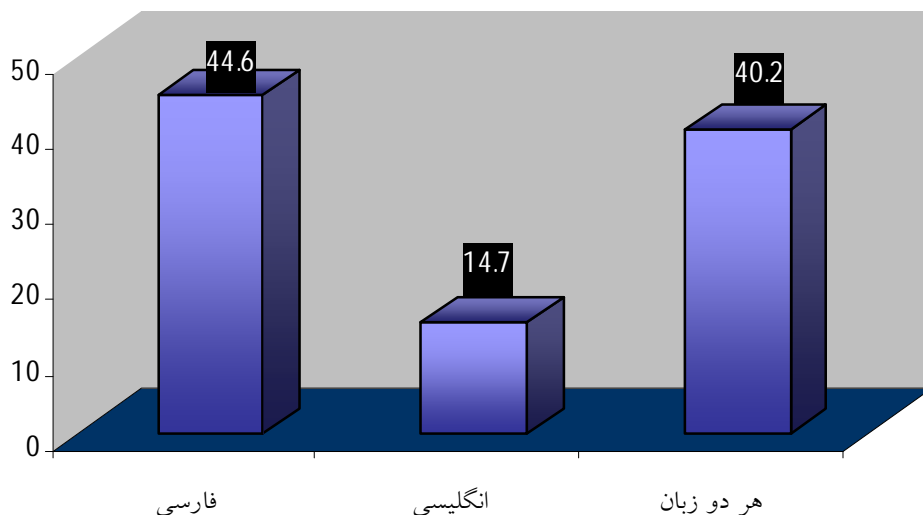
نمودار ۱. میزان نوع انتشارات پاسخگویان

از پاسخگویان پرسش شده بود در شرایط مطلوب و مساوی، کدام شکل کتاب و مقاله را برای تألیف یا ترجمه انتخاب می‌کنند که نتایج بررسی پاسخگویان نشان داد مقاله با ۷۴/۴٪ اعلام علاقه‌مندی پاسخگویان، شکل غالب برای تألیف و ترجمه است. تنها ۱۱/۸٪ پاسخگویان گفته‌اند در شرایط مساوی و مطلوب فقط به امر تألیف یا ترجمه به صورت کتاب خواهند پرداخت و ۷/۸٪ نیز اعلام نموده‌اند در چنین شرایطی به امر تألیف

هر دو نوع (کتاب و مقاله) خواهند پرداخت. پاسخگویان دلیل انتخاب مقاله را به عنوان قالب ارجح، این گونه اعلام کرده اند:

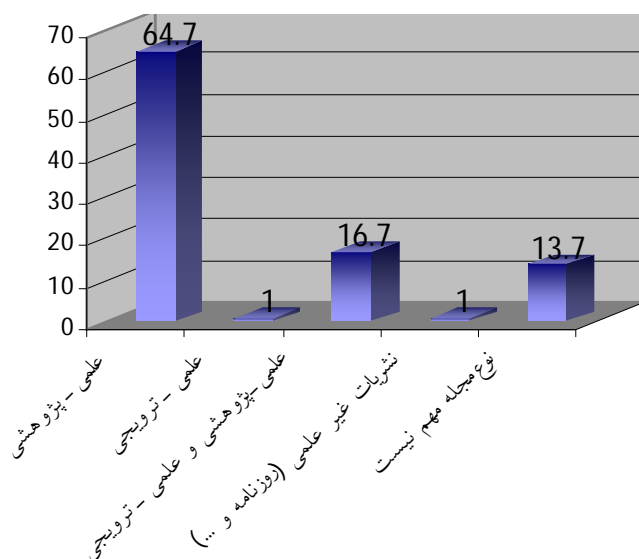
ماهیت مقاله، روزآمدی بیشتر، صرف زمان کمتر، انتشار سریع‌تر و آسان‌تر، نیاز به پختگی و انرژی زیاد در انتشار کتاب، نیازمندی به امکانات مادی کمتر، بازده سریعتر، کسب تجربه در نگارش و آشنایی با روش پژوهش، پاسخگویی بهتر به نیاز خواننده به علت کم حجم بودن، انتشار راحت و سریع بخصوص از طریق اینترنت، امکان بررسی تخصصی‌تر موضوع، نیاز به جسارت در تدوین کتاب و نگرانی از وضعیت انتشار کتاب. در مقابل، پاسخگویان دلایل خود را برای انتشار آثار علمی در قالب کتاب، این گونه بیان می‌دارند: جاودانگی کتاب، امکان ارائه مطالب به صورت گسترده و ارزش علمی بیشتر.

از پاسخگویان دربارهٔ زبان مورد علاقه آنها برای تألیف پرسش شده بود که ۴۴/۶٪ علاقمندی خود را به زبان فارسی و ۱۴/۷٪ اعلام نموده‌اند ترجیح می‌دهند تألیفات خود را به زبان انگلیسی ارائه دهند. ۴۰/۲٪ پاسخگویان نیز اعلام کرده‌اند تمایل دارند به هر دو زبان انگلیسی و فارسی، بنویسند (نمودار شماره ۲).

نمودار ۲. زبان مورد علاقه پاسخگویان برای انتشار آثار خود

در ارتباط با تعیین نشریه مورد علاقه برای انتشار مقاله‌های خود، پاسخگویان از بین چهار نوع نشریه مورد بررسی (علمی پژوهشی و آی اس آی، علمی - ترویجی، مجله‌های دسترسی آزاد و دیگر نشریه‌ها)، ۶۴/۷٪ اعلام نمودند ترجیح می‌دهند تألیفات خود را در نشریه‌های دارای درجه علمی - پژوهشی و آی اس آی منتشر نمایند و تنها ۱٪ به نشریه‌های دارای درجه علمی - ترویجی اشاره کردند. ۱۶/۷٪ پاسخگویان هر دو نوع نشریه علمی - پژوهشی و علمی - ترویجی را برای انتشار مقاله‌های خود ترجیح داده‌اند و از طرف دیگر تنها یک نفر از پاسخگویان حاضر شده مقاله‌های خود را در مجله‌های دسترسی آزاد چاپ کند. ۱۳/۷٪ پاسخگویان نیز هیچ کدام از نشریه‌ها را بر دیگری ترجیح نداده و اعلام نموده‌اند که حاضرند در هر کدام از نشریه‌هایی که امکان داشته باشد، نوشته‌هایشان را چاپ کنند. در ارتباط با میزان علاقمندی پاسخگویان به انتشار مقاله‌ها و نوشته‌های خود در نشریه‌های غیر علمی (روزنامه‌ها، مجله‌های عمومی)، نتایج نشان داد تنها ۱٪ پاسخگویان به چنین امری علاقمندند (نمودار شماره ۳).

نمودار ۳. درصد نوع نشریه‌های مورد علاقه پاسخگویان برای انتشار آثار خود

بررسی نتایج درباره میزان علاقمندی پژوهشگران و نویسندگان در انتخاب حوزه‌های مختلف نظری، عملی، کاربردی - علمی، کاربردی - نظری برای تألیف، بیانگر

آن است که ۳۰/۴٪ پاسخگویان علاقه دارند در حوزه کاربردی - علمی تألیفات داشته باشند. ۱۵/۷٪ پاسخگویان تألیف در حوزه کاربردی - نظری را انتخاب کرده‌اند و ۱۰/۸٪ تمایل دارند در حوزه مباحث نظری کتابداری و اطلاع‌رسانی تألیف داشته باشند. همچنین، ۲۴/۵٪ پاسخگویان اعلام کرده‌اند در هر حوزه‌ای که ممکن باشد، تألیف خواهند داشت. ۱/۹٪ آنان حوزه علمی را حوزه ترجیحی برای تألیف اعلام کرده و ۱۲/۷٪ نیز حوزه‌های کاربردی - علمی و کاربردی - نظری را انتخاب نموده‌اند.

در حوزه ترجمه ۲۶/۵٪ پاسخگویان اعلام داشته‌اند تمایل دارند در حوزه نظری علوم کتابداری ترجمه داشته باشند. حوزه‌های کاربردی - عملی (۱۹/۶٪)، کاربردی - نظری (۱۵/۷٪) و عملی (۲٪) در رتبه‌های بعدی تمایل پژوهشگران برای ترجمه قرار دارند. ۲۱/۶٪ پاسخگویان اعلام نموده‌اند فرقی ندارد در چه حوزه‌ای ترجمه داشته باشند. ۲٪ نیز اعلام داشته‌اند تمایلی به ترجمه ندارند و به این کار مبادرت نمی‌ورزند.

در ارتباط با انتخاب ناشر، ۵۵/۹٪ پاسخگویان، ناشران تخصصی کتابداری را برای انتشار کتاب مناسب دانسته‌اند. انتخاب بعدی، ناشر دانشگاهی است (۲۵/۶٪) و ۱٪ از پاسخگویان نیز علاقه دارند کتابهای خود را برای نشر به ناشران عمومی بسپارند و ۱۶/۷٪ پاسخگویان نیز به همکاری با هر دو نوع ناشر تخصصی و دانشگاهی تمایل نشان داده‌اند. پاسخگویان دلایل خود را برای انتخاب ناشر تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی، چنین بیان می‌دارند:

تخصصی بودن حوزه کاری ناشر و تمرکز بر یک موضوع، داشتن شهرت در بین خوانندگان حوزه کتابداری، فراهم‌آوری دسترس‌پذیری آسان و راحت برای خوانندگان، عضویت متخصصان قوی در هیئت بررسی‌کننده کتابها، سهولت کار با ناشران تخصصی، آشنایی ناشر با مباحث مطرح شده و دقت نظر آنها در ارزیابی مطالب، کمک به شناساندن حرفه، باز کردن مباحث جدید، توزیع مناسب و پیگیری آسان.

تعیین عوامل مؤثر بر تألیف

برای تعیین عوامل مهم تأثیرگذار در انگیزه افراد برای انتشار آثار علمی، در قالب پرسشی از پاسخگویان خواسته شده بود مشخص کنند کدام یک از مؤلفه‌های مورد بررسی از دیدگاه آنان بیشترین تأثیر را در تألیف دارد.

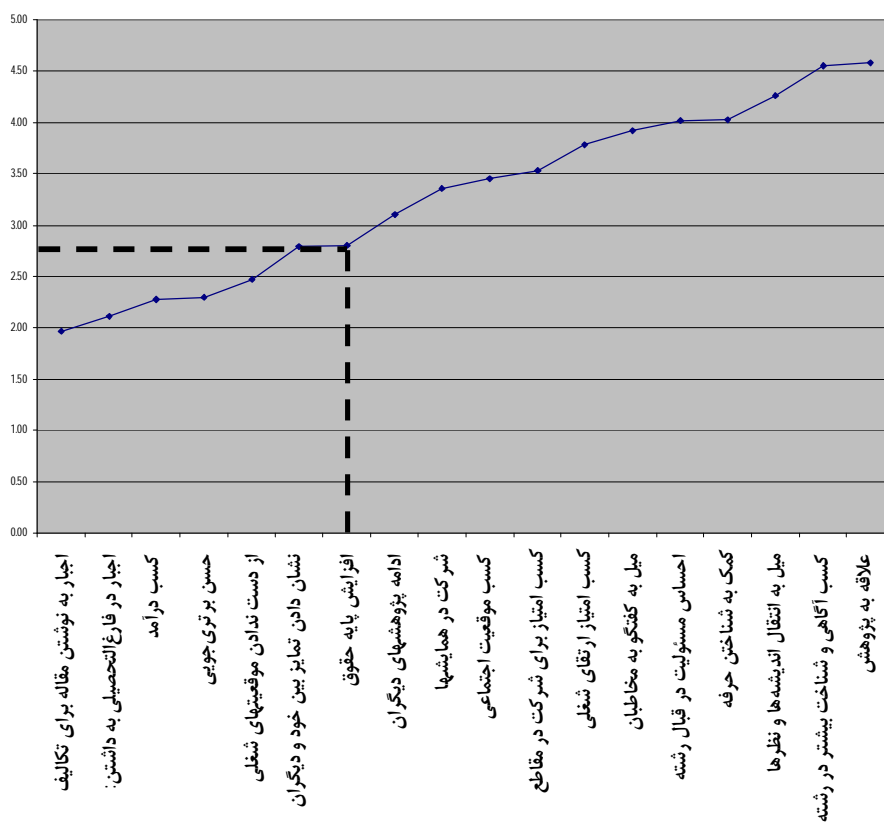
برای تعیین میزان اهمیت و تأثیر هر کدام از مؤلفه‌ها، از پاسخگویان درخواست شده است میزان تأثیر هر کدام از این مؤلفه‌ها را به وسیله گزینه‌های «خیلی کم»، «کم»، «متوسط»، «زیاد» و «خیلی زیاد» تعیین کنند. میانگین اهمیت و تأثیرگذاری هر کدام از عوامل مورد بررسی، در جدول ۱ آمده است.

تحلیل داده‌های گردآوری شده نشان داد، از دیدگاه پاسخگویان از میان ۱۸ ویژگی مورد بررسی، ۱۱ ویژگی دارای بالاترین تأثیر در تألیف و ترجمه بوده که در جدول شماره ۱ آمده است. بررسی داده‌ها حاکی از آن است که «اجبار به نوشتن مقاله برای تکالیف درسی» (۱/۹۷) کمترین تأثیر و «علاقه به پژوهش» (۴/۵۸) بیشترین تأثیر را در تألیف داشته‌اند (نمودار شماره ۴).

جدول ۱. فراوانی و درصد فراوانی مؤلفه‌های مؤثر در انتشار آثار

میانگین اهمیت	درصد فراوانی		فراوانی		درصد فراوانی		فراوانی		درصد فراوانی		مؤلفه‌ها
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی		
۴/۵۸	۶۵/۳	۶۶	۲۹/۷	۳۰	۴	۴	۰	۰	۱	۱	علاقه به پژوهش
۴/۵۵	۶۱/۲	۶۰	۳۲/۷	۳۲	۶/۱	۶	۰	۰	۰	۰	کسب آگاهی و شناخت بیشتر در رشته
۴/۲۶	۴۳/۶	۴۴	۴۱/۶	۴۲	۱۱/۹	۱۲	۳	۳	۰	۰	میل به انتقال اندیشه‌ها و نظرهای شخصی
۴/۰۳	۳۷/۳	۳۸	۳۶/۳	۳۷	۱۹/۶	۲۰	۵/۹	۶	۱	۱	کمک به شناساندن حرفه
۴/۰۲	۳۳/۷	۳۴	۳۷/۶	۳۸	۲۵/۷	۲۶	۳	۳	۰	۰	احساس مسئولیت در قبال رشته
۳/۹۲	۳۱	۳۱	۳۹	۳۹	۲۲	۲۲	۷	۷	۱	۱	میل به گفتگو با مخاطبان
۳/۷۸	۳۱/۷	۳۲	۳۱/۷	۳۲	۲۴/۸	۲۵	۶/۹	۷	۵	۵	کسب امتیاز و ارتقای شغلی
۳/۵۴	۲۹/۳	۲۹	۲۶/۳	۲۶	۲۵/۳	۲۵	۷/۱	۷	۱۲/۱	۱۲	کسب امتیاز برای شرکت در مقاطع تحصیلی بالاتر
۳/۴۵	۱۱/۳	۱۱	۴۵/۴	۴۴	۲۸/۹	۲۸	۶/۲	۶	۸/۲	۸	کسب موقعیت اجتماعی
۳/۳۶	۱۸/۸	۱۹	۳۰/۷	۳۱	۲۷/۷	۲۸	۱۲/۹	۱۳	۹/۹	۱۰	شرکت در همایشها
۳/۱۰	۸/۲	۸	۲۷/۸	۲۷	۳۸/۱	۳۷	۱۷/۵	۱۷	۸/۲	۸	ادامه پژوهشهای دیگران
۲/۸۱	۱۰/۲	۱۰	۲۴/۵	۲۴	۲۳/۵	۲۳	۱۴/۳	۱۴	۲۶/۵	۲۶	افزایش پایه حقوق
۲/۷۹	۹	۹	۲۰	۲۰	۳۰	۳۰	۲۳	۲۳	۱۸	۱۸	نشان دادن تمایز بین خود و دیگران
۲/۴۸	۵	۵	۲۳/۸	۲۴	۱۸/۸	۱۹	۱۸/۸	۱۹	۳۳/۷	۳۴	از دست ندادن موقعیتهای شغلی
۲/۲۹	۶/۱	۶	۹/۱	۹	۲۷/۳	۲۷	۲۳/۲	۲۳	۳۴/۳	۳۴	حس برتری جویی

میانگین اهمیت	درصد فراوانی		فراوانی		درصد فراوانی		فراوانی		درصد فراوانی		فراوانی		مؤلفه‌ها
	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی		
۲/۲۷	۵/۱	۵	۱۸/۲	۱۸	۱۲/۱	۱۲	۲۸/۳	۲۸	۳۶/۴	۳۶	کسب درآمد		
۲/۱۱	۶/۴	۶	۴/۳	۴	۱۹/۱	۱۸	۲۸/۷	۲۷	۴۰/۴	۳۸	اجبار در فراغت از تحصیل به داشتن تألیف و چاپ در مجله معتبر		
۱/۹۷	۲/۱	۲	۷/۳	۷	۲۱/۹	۲۱	۲۲/۹	۲۲	۴۵/۸	۴۴	اجبار به نوشتن مقاله برای تکالیف درسی		

نمودار ۴. میزان تأثیر مؤلفه‌ها در انتشار آثار

علاوه بر مؤلفه‌های مورد بررسی، پاسخگویان عوامل دیگری را ذکر کرده‌اند که در میزان علاقه و انگیزه آنها در ایجاد آثار مؤثر بوده است. برخی از این عوامل عبارتند از: اعتقاد به نشر آثار شخصی و اشتراک آن با سایر همکاران حرفه‌ای، علاقه به ثبت تجربه، حضور استادان و متخصصان علاقمند به امر پژوهش در دانشگاه‌ها.

برای بررسی وجود رابطه معنادار بین عوامل مورد بررسی و مؤلفه‌های مقطع تحصیلی، جنسیت و شغل در میزان انگیزه افراد برای ایجاد آثار تالیفی و ترجمه‌ای، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. همان طور که داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد، بین مقاطع تحصیلی (دکتری، کارشناسی ارشد و کارشناسی) با مؤلفه‌های افزایش پایه حقوق، احساس مسئولیت در قبال رشته و کسب امتیاز برای مقاطع بالاتر رابطه‌ای وجود دارد و در سایر موارد اختلاف معناداری بین پاسخگویان در مقاطع مختلف در مورد تعیین میزان اهمیت هر کدام از مؤلفه‌ها وجود ندارد. برای اکثر پاسخگویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، افزایش پایه حقوق، احساس مسئولیت در قبال رشته و کسب امتیاز برای مقاطع بالاتر، از عوامل تأثیر گذار زیاد در تألیف یا ترجمه هستند.

بررسی رابطه معنادار میان شغل پاسخگویان با میزان اهمیت تأثیرگذاری مؤلفه‌ها در تألیف یا ترجمه، نشان داد بین مؤلفه‌های مورد بررسی، مؤلفه‌های افزایش پایه حقوق، احساس مسئولیت در قبال رشته، نشان دادن تمایز بین خود و دیگران، کمک به شناختن حرفه و اجبار در فارغ‌التحصیلی به داشتن تألیف و چاپ مقاله در مجله معتبر با شغل، رابطه‌ای معنادار وجود دارد و شغل افراد در تألیف پاسخگویان تأثیر داشته است. در ارتباط با تعیین رابطه معنادار میان مؤلفه‌های مورد بررسی و جنسیت پاسخگویان، مشخص شد بین جنسیت افراد و مؤلفه‌ها هیچ رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، اهمیت مؤلفه‌های مورد بررسی برای هر دو جنس برابر است و تأثیر یکسانی را در ایجاد انگیزه یا بازدارندگی دارد.

جدول ۲. میزان معناداری رابطه مؤلفه‌ها با میزان تحصیلات، شغل و جنسیت

مؤلفه	میزان معناداری رابطه بین تحصیلات و مؤلفه‌ها	میزان معناداری رابطه بین شغل و مؤلفه‌ها	میزان معناداری رابطه بین جنسیت و مؤلفه‌ها
علاقه به پژوهش	۰/۷۷۲	۰/۹۲۵	۰/۶۶۳
کسب امتیاز و ارتقای شغلی	۰/۵۵۷	۰/۶۲۰	۰/۰۹۳
افزایش پایه حقوق	۰/۹۵۸	۰/۰۰۹	۰/۶۰۷
میل به انتقال اندیشه‌ها و نظرهای شخصی	۰/۰۰۳	۰/۰۶۹	۰/۸۲۸
میل به گفتگو با مخاطبان	۰/۰۹۰	۰/۲۵۴	۰/۸۰۹
کسب آگاهی و شناخت بیشتر در رشته	۰/۳۵۴	۰/۵۹۴	۰/۱
احساس مسئولیت در قبال رشته	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	۰/۷۵۸
نشان دادن تمایز بین خود و دیگران	۰/۷۶۷	۰/۰۲۱	۰/۳۲۵
کمک به شناختن حرفه	۰/۰۸۴	۰/۰۵۸	۰/۴۹۹
کسب درآمد	۰/۸۳۰	۰/۵۶۶	۰/۶۲۴
حس برتری جویی	۰/۵۲۸	۰/۷۹۱	۰/۵۷۸
شرکت در همایشها	۰/۵۴۳	۰/۷۳۰	۰/۶۶۸
اجبار در نوشتن مقاله برای تکالیف درسی	۰/۹۶۰	۰/۴۳۸	۰/۶۰۱
از دست ندادن موقعیتهای شغلی	۰/۷۸۶	۰/۱۶۲	۰/۵۷۱
کسب موقعیت اجتماعی	۰/۷۰۶	۰/۵۰۳	۰/۵۰۳
کسب امتیاز برای شرکت در مقاطع تحصیلی بالاتر	۰/۰۰۵	۰/۰۸۶	۰/۳۴۳
اجبار در فراغت از تحصیل به داشتن تألیف و چاپ در مجله معتبر	۰/۸۳۴	۰/۰۴۹	۰/۲۹۱
ادامه پژوهشهای دیگران	۰/۸۶۱	۰/۸۱۷	۰/۰۹۸

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد از میان عوامل مورد بررسی مؤثر در تألیف و ترجمه، عوامل غیر مادی بیشترین تأثیر را دارد و مشوقهای اصلی در ایجاد انگیزه در کتابداران برای تألیف یا ترجمه به شمار می‌آید. عوامل مادی، جزء عواملی شناخته شده‌اند که کمترین تأثیر را داشته و بر عکس عوامل غیر مادی از جمله مسائل اجتماعی و حرفه‌ای، بیشترین تأثیر را داشته است. از همه مهمتر، علاقه اشخاص، یکی از عوامل تعیین کننده در تألیف به شمار آمده است.

بر اساس این نتایج، انتظار می‌رود نهادها و سازمانهای متولی امر پژوهش و حوزه کتابداری، در راستای تشویق پژوهشگران و نویسندگان و تقویت عوامل مؤثر در خلق آثار، تلاش کنند. از طرف دیگر، عواملی هستند که از دیدگاه پاسخگویان کمترین تأثیر را در

ایجاد انگیزه در آنها داشته است، ولی می‌توان آنها را نیز از عوامل تأثیر گذار در ایجاد انگیزه در بعضی از نویسندگان به شمار آورد. به همین خاطر، انتظار می‌رود متولیان امر در راستای بهبود فضای پژوهشی حوزه کتابداری و استفاده از این عوامل برای ایجاد انگیزه در افراد تلاش کنند.

مقاله‌های مجله‌ها، مهمترین روش رسمی تبادل اطلاعات در بیشتر رشته‌هاست و این امر در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز صادق است (راجستر، ۱۳۷۵، ۱۵۳). بررسی نتایج در مورد تعیین اصلی‌ترین قالب انتشار آثار علمی، نشانگر آن است که بیشترین تألیفات به زبان فارسی و در قالب مقاله است. در پژوهش حاضر نیز پاسخگویان اعلام کرده‌اند در صورت برخورداری از شرایط مساوی، مقاله را بر کتاب ترجیح می‌دهند. با توجه به کمبود عنوانهای مجله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، لازم است علاوه بر اینکه بر تعداد مجله‌های تخصصی چاپی و الکترونیکی افزوده شود، موانع پیش روی تألیف کتاب نیز مرتفع گردد. با توجه به کمبود نشریه‌های با درجه علمی - پژوهشی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی (یک نشریه)، رواج روزافزون نشریه‌های دسترسی آزاد در اینترنت و تشویق به نشر مقاله در این نوع نشریه‌ها، انتظار می‌رود نویسندگان به انتشار آثار خود در این نوع نشریه‌ها تمایل داشته باشند که نتایج پژوهش خلاف این را ثابت کرد. شاید از دلایل کم توجهی به این نوع نشریه‌ها، مسائل مالی، حق تألیف، قربانی شدن کیفیت مقاله‌های نشریه به خاطر مسائل مالی، آگاهی نداشتن از نشریه‌های الکترونیکی (جمالی مهموئی، و کیلی مفرد و اسدی، ۱۳۸۵) و علاقه زیاد به انتشار مقاله‌ها در مجله‌های دارای درجه علمی - پژوهشی باشد که باید دستگاه‌های متولی امر پژوهش در راستای حمایت از نشریه‌های دسترسی آزاد و ایجاد امکانی برای شناسایی این نوع نشریه‌ها در بین جامعه پژوهشی کشور، قدم بردارند. با توجه به حضور کم رنگ حرفه کتابداری در جامعه، اخیراً بر اشاعه اطلاعات کتابداری در نشریه‌های محلی و روزنامه‌ها تأکید بسیار می‌شود. بر خلاف چنین انتظاری، پاسخگویان اعلام داشته‌اند علاقه‌ای به این امر ندارند و شاید دلیل آن تأثیر فراوان نوشته‌های منتشر شده در نشریه‌های دارای درجه‌های علمی در شغل و تحصیل افراد باشد.

نویسندگان معمولاً برای انتشار آثار خود به ناشران خاصی توجه دارند که این امر ناشی از دو نگرش است. ناشران تخصصی با توجه به وظایف تخصصی که در قبال مجموعه نهادهای اطلاعاتی و مخاطبان و مراجعان و خوانندگان خود ایفا می‌کنند و از طرف دیگر شناختی که نویسندگان کتابدار به لحاظ مسئولیتشان از ناشران به دست می‌آورند (آذرنک، ۱۳۷۴)، باعث می‌شوند نویسندگان کتابدار بیشتر تمایل داشته باشند با ناشران تخصصی همکاری کنند. نتایج پژوهش نیز تأیید کننده این امر است که کتابداران نویسنده تمایل دارند بیشتر با ناشران تخصصی حوزه کتابداری همکاری داشته باشند. تقویت و حمایت ناشران تخصصی موجود و تلاش در راستای افزایش تعداد این نوع ناشران، در جهت افزایش آثار علمی حوزه کتابداری مفید است.

پیشنادهای پژوهش

پیشنادهای زیر در راستای هدفهای پژوهش و تلاش برای تقویت پژوهش در کتابداری، ارائه می‌گردد:

۱. هدایت جریان فعالیتهای علمی کتابداران توسط انجمنهای علمی و مراکز دانشگاهی
۲. حمایت مادی و معنوی از نویسندگان توسط گروه‌ها و انجمنهای کتابداری
۳. افزایش تعداد نشریه‌های تخصصی کتابداری
۴. حمایت مادی و معنوی از نویسندگان مطالب در نشریه‌های محلی و روزنامه‌ها
۵. تشویق سالیانه پژوهشگران برتر در گروه‌های مختلف از جمله هیئت علمی،

کتابدار و دانشجو

۶. تقویت و تشویق ناشران تخصصی در راستای انتشار آثار بیشتر
۷. اصلاح قانون ارتقای علمی و شغلی با هدف تقویت پژوهش
۸. تقویت فعالیتهای پژوهشی در دانشگاه‌ها
۹. استخدام اعضای هیئت علمی علاقمند به امر پژوهش

۱۰. تشویق دانشجویان به امر پژوهش توسط اعضای گروه‌های کتابداری
۱۱. تلاش در جهت اصلاح نگرش مسئولان به امر پژوهش
۱۲. تقویت دانش و مهارت نوشتن و تألیف از طریق برگزاری کارگاه‌ها
۱۳. تلاش در برگزاری همایشهای علمی.

منابع

- آبیلی، خدایار (۱۳۷۷). «بررسی دیدگاه‌های اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های تهران و شهید بهشتی درباره علل عدم تمایل آنان به فعالیت‌های پژوهشی و تحقیقاتی». مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، سال ۳، شماره ۱-۴ (بهار - زمستان)، ۴۱-۵۱.
- آزاد، اسدالله (۱۳۷۸). «تنگناهای پژوهش در علوم انسانی». نشریه دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۴۵-۴۶ (پاییز و زمستان)، ۳۹-۶۰.
- آذرننگ، عبدالحسین (۱۳۷۴). «نشر و ناشران از دیدگاه کتابداران و اطلاع‌رسانان». فصلنامه کتاب، ۷۴ (بهار)، ۸-۱۷.
- بیگدلی، زاهد (۱۳۸۳). «نگاهی دیگر به آموزش استفاده‌کنندگان از کتابخانه: بررسی عوامل بازدارنده این نوع آموزش در ایران». در آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی (مشهد ۱ و ۲ خرداد ۱۳۸۳). به کوشش رحمت الله فتاحی؛ با همکاری محمد حسین دینانی... [و دیگران]. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ص ۳۸۵-۴۰۱.
- پاول، رونالد. ار. (۱۳۸۵). روش‌های اساسی پژوهش برای کتابداران (ویرایش ۲)، ترجمه نجلا حریری. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- پروین، فرهاد (۱۳۷۷). «فعالیت‌های پژوهشی در کتابخانه‌های دانشگاهی: نظرها و پیشنهادها». کتابداری، دفتر ۲۸-۲۹، ۱۰۳-۱۰۶.
- جان لور، پیت (۱۳۷۹). «دیدگاه یک نویسنده پیرامون برخی مسائل مهم مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی»، ترجمه رحمت الله فتاحی، در گزیده مقالات ایفلا ۹۸

- (آمستردام: ۱۶-۲۱ اوت ۱۹۹۸). زیر نظر عباس حری، به همت و ویراستاری تاج الملوک ارجمند. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۶۹-۱۷۷.
- جمالی مهموئی، حمید رضا؛ حسین و کیلی مفرد و سعید اسدی (۱۳۸۵). «مجله‌های علمی دسترسی آزاد و الگوهای مالی نشر آنها». فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، شماره دوم، جلد ۹، ۱۰-۳۴.
- حری، عباس (۱۳۸۰). آیین نگارش علمی. تهران: دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
- راجستر، ماکسیم. ک. (۱۳۷۵). «تبادل علمی از طریق مقالات مجلات»، ترجمه محمد حسین دیانی. در گزیده مقالات ایفلا ۹۵ (ترکیه: ۲۰-۲۶ اوت ۱۹۹۵). تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۵۳-۱۶۳.
- سهرابی، زهره (۱۳۷۲). بررسی مشکلات موجود در انجام پژوهش از نظر اعضای هیئت علمی دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت بهداشت، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- شمسانی گلسفیدی، ابراهیم (۱۳۷۳). بررسی عوامل بازدارنده و تنگنایهای مربوط به فعالیت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشکده‌های کشاورزی کشور. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کشاورزی. دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
- گزارش کنفرانس نشر و نویسندگی برای کتابداران (۱۳۵۶=۲۵۳۶). اخبار ماهانه انجمن کتابداران ایران، شماره ۳، ۱۵ خرداد، ۱۳-۱۴.
- ملایی مقدم، گلنار (۱۳۷۹). «عوامل مؤثر در نشر مقاله مستخرج از پایان‌نامه دوره تحصیلات تکمیلی». فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد سوم، شماره ۳، ۱-۱۶.
- نصراللهی، نورالله (۱۳۸۰). «عوامل بازدارنده و مشوق پژوهش کتابداران عضو هیئت علمی». فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، جلد ۴، شماره ۴ (زمستان)، ۵۳-۶۸.
- Rowley, Jennifer and Slack, Frances (2000). "Writing for publication: the first steps". *Management Research News*, Vol. 23, No. 5/6, pp. 20-27.